

УДК 94(477)“192/199”+378
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2023.157.2>

Ірина ГУМЕННА, здобувач, ст. викл.
ORCID ID: 0000-0001-5441-0249
e-mail: gumenna19@gmail.com

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна
Державний університет інфраструктури та технологій, Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВИЩА УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ ТОВАРИСТВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (1918–1939 РОКИ) КРИЗЬ ПРИЗМУ АНАЛІЗУ СЕЙМОВИХ ПРОМОВ МІЛЕНИ РУДНИЦЬКОЇ

Вступ. Міжвоєнний період (1918–1939 роки) у Східній Галичині характеризувався як власне політикою Другої Речі Посполитої, впливом міжнародної ситуації, так і боротьбою українського населення за самовизначення. Українські студентські товариства вели у цей період активну діяльність: від освітньо-культурницької до національно орієнтованої роботи. Сьогодні молодь є теж активним учасником процесів державотворення, тому, вивчаючи національно-культурницьку діяльність українських студентських товариств Східної Галичини, та, зокрема, аналізуючи умови, у яких діяли студентські товариства, можна виокремити як каталізуючі, так і стримувальні чинники, що мали вплив на діяльність учасників товариств в умовах боротьби за свої права та створення української держави.

Методи. Здійснюючи комплексний огляд сеймових промов та враховуючи риси міжвоєнного періоду й політики Польської Республіки, необхідно дотримуватись принципу об'єктивності, особливо при аналізі емоційних промов, які торкалися політичної ситуації досліджуваного періоду та використовувати цілу низку методів, зокрема загальнонаукових, міждисциплінарних та власне історичних.

Результати. Проаналізовано сеймові промови громадсько-політичної діячки, учасниці феміністичного руху М. Рудницької, яка входила до комісії закордонних та освітніх справ Польського Сейму. У промовах висвітлено події, аналіз яких дає можливість оцінити умови діяльності українських студентських товариств Східної Галичини та їх вплив на ставище студентських організацій. В аналізованих промовах відзначається активна боротьба за освітньо-культурницькі можливості, створення українського університету, економічну самостійність студентських товариств. Важливим напрямком роботи українських студентських товариств була національно орієнтована діяльність, яка зустрічала дієвий супротив владних органів та органів охорони правопорядку. У статті виділено фактори, які найбільше впливали на становище українського студентського руху та його діяльність. Показано підтримку українських студентських товариств Східної Галичини громадсько-політичними діячами, які представляли західноукраїнські території у Сеймі, зокрема М. Рудницькою.

Висновки. На основі аналізу сеймових промов депутатки М. Рудницької виділено характерні риси становища українських студентських товариств Східної Галичини, особливості їхньої діяльності у міжвоєнний період (1918–1939 рр.) у національно-культурному житті українського народу.

Ключові слова: українські студентські товариства, Східна Галичина, Мілена Рудницька, бюджетна комісія, національно-культурна діяльність, пацифікація, український університет.

Вступ

Українські студентські товариства Східної Галичини міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.) здійснювали активну національно-культурницьку діяльність: сприяли охопленню освітою сільського населення, брали участь у наукових пошуках, сприяли економічній підтримці українців Галичини, поширювали ідеї національного самовизначення, влаштовували конгреси, зібрання, тематичні свята, а також займались публіцистичною діяльністю. Окрім вищепереліченого, учасники українських студентських товариств взаємодіяли з міжнародними студентськими організаціями та створювали свої представництва в різних європейських державах. Водночас варто зауважити, що міжвоєнний період (1918–1939 рр.) був наповнений низкою подій, які впливали на становище та якісні показники діяльності українських студентських товариств Східної Галичини, зокрема, серед таких подій варто виділити: втрата державності ЗУНР, політика полонізації та акція "пацифікації", наростання міжнародного напруження та прихід до влади в окремих державах правителів – прихильників антидемократичних політичних режимів... Однак українські студентські товариства Східної Галичини у задекларований період, незважаючи на відверто несприятливі умови для діяльності, продовжували відігравати вагомий роль у національно-культурному житті західноукраїнських земель.

Власне, сьогодні, у період активного захисту нашої державності, важливо враховувати досвід діяльності українських студентських товариств Східної Галичини

досліджуваного періоду, які попри велику кількість стримувальних чинників продовжували свою діяльність і поширювали інформацію про українство та його бажання самовизначення на міжнародній арені.

Аналіз сеймових промов і виступів це насамперед робота з першоджерелами та матеріалами суміжного з ними характеру. Власне, у даному дослідженні проаналізовано низку сеймових промов М. Рудницької, зокрема: "Промову про закриття 5-ти вищих класів державної гімназії в Станіславові з українською мовою викладання та внесення протесту проти примусової участі української молоді у польських національних святах", "Заяву на засіданні бюджетної комісії Сейму в справі фінансування українського університету у Львові", "Промову на засіданні бюджетної комісії Сейму про ліквідацію тернопільської, дрогобицької та рогатинської гімназій, про стан вищого шкільництва та інші питання", "Про стан українського шкільництва з поданням характеристики основних тенденцій освітньої політики польського уряду по відношенню до українського населення: денаціоналізація, поліційна система та інші питання", де окрім питань діяльності шкіл та процесів, які стосувалися учнівської молоді, висвітлено відомості про становище українських студентів та окреслено умови, у яких здійснювали свою діяльність учасники українського студентського руху на територіях Східної Галичини міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.). Варто відзначити, що промови написані чітко, всі твердження та заклики здебільшого підтверджені фактажем. Окремі приватні листи та

парламентські звернення мають емоційні вкладки, однак відрізняються структурованістю, масштабністю викладу, власними авторськими роздумами та порівняннями, містять оціночні судження, які завжди супроводжуються підтверджувальним фактажем чи прикладами. В епістолярній спадщині та сеймових промовах парламентарки можна простежити за політичними впровадженнями авторки, однак відзначити, що у них дотримано принципів об'єктивної оцінки тогочасної ситуації.

Щодо історіографічних напрацювань, то постать М. Рудницької, незважаючи на її вагомий внесок у процеси державотворення, досліджена доволі мало. Першою, хто детально дослідила суспільно-політичну діяльність громадсько-політичної діячки, була М. Богачевська-Хом'як. Ще однією з відомих дослідниць біографічних відомостей і діяльності Мілени Рудницької є М. Дядюк, яка систематизувала та впорядкувала низку листів, рефератів, промов, звернень та інших документальних джерел, що належали громадській діячці (Дядюк, 1998). Ідеологічні основи політичної діяльності, їх еволюція впродовж життєвого та політичного шляху висвітлена в доробку Л. Барбари (Барбара, 2013). Однак внесок М. Рудницької у державотворчі процеси, розвиток освітньо-наукового життя західноукраїнських земель, її діяльність в еміграції та особливості впливу її промов, листування, послань та клопотань на становище українських студентських товариств Східної Галичини міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.), підтримка їх ідейних спрямувань та напрямків діяльності потребує більш детального аналізу та дослідження.

Мета та завдання дослідження. Виходячи з актуальності зазначеної теми метою дослідження є виокремлення характерних особливостей становища та діяльності українських студентських товариств Східної Галичини міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.) через аналіз сеймових промов парламентарки та громадської діячки Мілени Рудницької.

Об'єктом дослідження поставатимуть державотворчі процеси на землях Східної Галичини та тенденції, притаманні як для політики Другої Речі Посполитої, так і для міжнародних відносин міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.), а також національно-культурна сфера діяльності українських студентських товариств.

Предметом вивчення постає становище та діяльність українських студентських товариств Східної Галичини міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.), їх роль у національно-культурному житті досліджуваних територій виходячи з умов, у яких вони розвивалися, через аналіз сеймових промов Мілени Рудницької.

З'ясування мети, об'єкта та предмета дослідження ставить перед нами такі завдання: розглянути джерельну базу, зокрема, сеймові промови Мілени Рудницької та виокремити особливості становища та діяльності українських студентських товариств Східної Галичини міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.); простежити місце українських студентських товариств у національно-культурному житті Східної Галичини зазначеного періоду виходячи з їх багатовекторної діяльності.

Методи

Основоположними принципами наукового дослідження є: історизм, за допомогою якого показано взаємозумовленість конкретно-історичних обставин діяльності українських студентських товариств Східної Галичини досліджуваного періоду; об'єктивний аналіз подій і фактів, незалежно від політичних, партійних чи ідеологічних настанов. Теоретичною базою емпіричного аналізу проблеми є теорія наукового пізнання світу, що

виявляє себе в дослідженні через вироблення об'єктивних знань про становище, у якому ґенезували представники українських студентських товариств у межах Східної Галичини та яке спонукало їх до діяльності чи продукування ідей. В основу розвідки покладено сукупне застосування загальнонаукових методів: конкретизації, історичного, узагальнення; власне історичних: проблемно-хронологічного, порівняльно-історичного; міждисциплінарних: статистичного, системно-структурного. Їх цілеспрямоване й комплексне застосування сприяло всебічному аналізу задекларованої проблеми історичного дослідження.

Результати

Мілена Рудницька (1892–1976 рр.) – українська громадсько-політична діячка, парламентарка, письменниця та активна поширювачка ідей гендерної рівності та толерантності. З 1928 по 1935 р. вона була депутаткою від Українського національно-демократичного об'єднання в польському Сеймі. У своїх промовах та зверненнях до Сейму Мілена Рудницька часто висвітлювала проблеми української освіти на теренах Східної Галичини, економічного життя та впливу внутрішньо- та зовнішньополітичних факторів на українське населення, перебуваючи у складі різноманітних делегацій, виступала на засіданнях Ліги Націй у Женеві, де неодноразово підіймала питання становища українського населення не лише Східної Галичини, а й всієї території України.

Впродовж перебування на засіданнях та конгресах Мілена Рудницька привертала увагу міжнародної спільноти до низки важливих питань, до прикладу, у 1929 р. на XI Конгресі Міжнародного жіночого союзу за громадянські права жінки, діячка неодноразово наголошувала, що українські жінки мають низку організацій і товариств і включились у міжнародний рух боротьби жіноцтва за свої права, а гасло М. Рудницької "Жінка, справедливість і свобода!" неодноразово повторювали до кінця роботи конгресу (Юрків, 2008, с. 50). Жіночі товариства Східної Галичини, окрім боротьби за права жіноцтва, активно проводили освітню, економічну діяльність та сприяли національній боротьбі українців за самовизначення як у Австро-Угорській імперії, а згодом продовжили її і у Другій Речі Посполитій. Одним із таких товариств був "Кружок українських дівчат", що з 1908 р. називався "Кружок українок", яким опікувалась Дарія Шухевич-Старосольська (Гуменна, 2013, 55–56) та котрий тісно співпрацював із студентськими товариствами "Академічна громада", "Основа", товариством "Українська захоронка", а згодом після подій Першої світової війни продовжив життя у низці інших жіночих організацій Східної Галичини. Варто зазначити, що студентські товариства часто співпрацювали з жіночими товариствами Східної Галичини, запрошували їх із лекціями та організували спільні свята, що свідчило про зростання зацікавлення рухом жіноцтва, як приклад звернемось до свідчень учасниці "Кружка" Н. Грінченко: "... А на наші відчити зголошуються все більше і більше. Звісно ми дуже раді: тепер уже ми не потребуємо просити, а нас просять" (Клименко, 2017, с. 16).

У 1931 р., продовжуючи привертати увагу міжнародної спільноти до проблем українства, Мілена Рудницька намагалась донести до Ліги Націй, що польська влада проводить терор проти українців у Східній Галичині та Західній Волині. У 1930 р. відбулась акція під назвою "паціфікація", яка була проведена владою Другої Речі Посполитої, і саме про неї розповідала М. Рудницька, перебуваючи в Женеві. Польська влада у відповідь на привертання уваги до політики так званого умиротво-

рення українською інтелігенцією та М. Рудницькою зокрема трактувала її як відповідь на численні акції саботажу, які проводили українці та учасники українських студентських товариств.

За статистичними даними у Львівському, Тернопільському та Станіславівському воєводствах за період від 1 липня до 1 грудня 1930 р. в рамках "пацифікації" було заарештовано 220 студентів (Висоцький, 2019, с. 58). Акція "пацифікації", як і будь-які інші стримувальні та репресивні заходи влади Другої Речі Посполитої, впливали на становище українського населення та українських студентів. Учасників студентських товариств виключали з навчальних закладів, а також ігнорували вимогу студентства щодо створення Українського університету, у житлах студентів проводили обшуки, заарештовували та здійснювали погроми у приміщеннях, де збирались учасники українських студентських товариств Східної Галичини. Численні арешти та обшуки мали підтвердити, що учасники студентських товариств співпрацюють з ОУН та є її агентами, що мають на меті підірвати цілісність Польської Республіки (Гібець, 2018, с. 60).

Окрім того, Мілена Рудницька наводить приклади акцій, які проводили студенти-поляки, щоб "унеможливити українській молоді студії у польських вищих школах" (Дядюк, 1998, с. 477). Одна з таких акцій проходила у Львівській політехніці, де орієнтовно із 3000 студентів було близько 250 українців, які організувались у студентське товариство "Основа". Під час одного із зібрань учасників українського студентського товариства "Основа" 30 листопада 1930 р. представники польського студентства виламали двері та здійняли галас у приміщенні, де відбувалось зібрання, чим унеможливили останнє (Дядюк, 1998, с. 477). Акція, до якої М. Рудницька привертала увагу Сейму, не була одноразовим явищем, а мала повторення як перед згаданою вище подією, так і після неї. Такі погроми відбувались вдень, а отже говорили про некараність та, вочевидь, покривались органами правопорядку та владою. Прикладом ще одного такого погрому стала акція 14 жовтня 1930 р. у Львові, коли декілька десятків польських студентів побили шибки і позривали вивіски на українських установах, бібліотеці, музеї та книгарні НТШ (Висоцький, 2019, с. 83). Такі акції мали на меті призупинити державотворчі та самостійницькі настрої, які панували серед учасників українських студентських товариств, та сприяти їх розпуску чи самоліквідації.

Розуміючи, що студентська молодь є активним учасником національно-культурних процесів у міжвоєнній Східній Галичині, влада часто вдавалась до закриття організацій, товариств чи гуртків українського студентства. Так, у 1929 р. сенат Львівського університету зупинив діяльність "Студентської громади", а на бажання українських студентів натомість утворити нове товариство "Молода громада" не поспішали дати позитивної відповіді. Простежувався також і асиміляційний контекст політики "пацифікації". Наприклад, у разі бажання українських студентів організуватись у греко-католицьке українське студентське товариство, яке ставило собі за мету опікуватись морально-духовною підтримкою українського населення Східної Галичини, учасники майбутнього товариства отримали відповідь, що ректорат дозволить організацію за умови, коли зі статуту скресляться слова "українець" та "український" (Дядюк, 1998, с. 476).

Мілена Рудницька як учасниця освітньої комісії та комісії закордонних справ неодноразово привертала увагу Сейму у своїх промовах не лише до відкритого терору під час акції "пацифікації", а й до питання про-

цесів полонізації загалом та примусового залучення української молоді, у тому числі і студентської, у відзначенні національних свят Другої Речі Посполитої (Дядюк, 1998, с. 443).

Процеси полонізації негативно впливали на становлення та діяльність українських студентських товариств Східної Галичини міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.), оскільки були спрямовані на асиміляцію українства, мали на меті не лише посилити вживання польської мови та прищепити польську культуру, а відповідно послабити значення української мови та культури, а з часом звести до мінімуму їх наявність на захоплених територіях, зменшити можливість формування та чисельного збільшення української інтелігенції. Полонізація була законодавчо обрामлена процесом, зокрема, у 1924 р. в Польській Республіці вийшов нормативний акт, який обмежував використання української мови у державних та муніципальних установах, а також у навчальних закладах та університетах. Звичайно, що даний закон суперечив цілій низці норм, які Польща обіцяла країнам Антанти дотримуватись при включенні земель Східної Галичини до свого складу, наприклад, "Закону про воєводське самоврядування" від 26 вересня 1922 р., де у ст. 21 вказувалося, що на території Львівського, Тернопільського та Станіславського воєводств ні держава, ні органи місцевого самоврядування не можуть здійснювати колонізаційної політики (Юхимюк, 2002, с. 182).

Піднімала громадська діячка і питання фінансування українських студентських товариств, наприклад Українського університету у Львові. Під час своєї промови перед Сеймом у 1928 р. Мілена Рудницька порівнює суми, які виділяла влада Другої Речі Посполитої на утримання університетів українських та польських. Зокрема, на український університет у Львові передбачалось виділити 200 тисяч злотих, що було дуже малою сумою порівняно з майже 40 мільйонами злотих, які виділяються на утримання щорічно польських вищих шкіл (Дядюк, 1998, с. 452–453).

Такі мізерні суми не лише не могли забезпечити всіх витрат на утворення нового державного вищого українського навчального закладу, а і підтримувати тих студентів, хто вже навчався. Це із однієї сторони показувало незацікавленість влади у становленні української освіти та науки, а із іншої сторони, обмеження фінансування стимулювало студентів організовуватися у допоміжні товариства, шукати підтримки у накопиченні грошових ресурсів, додатково працювати у позанавчальний час для забезпечення самофінансування своїх потреб.

Українські студентські товариства здійснювали допоміжну діяльність та мали власні каси й позичкові фонди. Здебільшого у всіх досліджених статутах українських студентських товариств Східної Галичини міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.) передбачалось сплачення членського внеску на потреби товариств, їх діяльності та підтримки їх членів. Однак у одній із своїх промов Мілена Рудницька наголошує, що часто кошти, які українські студенти вносили при вступі у навчальні заклади як внески у стипендіальний фонд, у розмірі, наприклад, 20 злотих, ішли на польські організації та товариства, тому що існування українських студентських товариств не визнавалось (Дядюк, 1998, с. 477).

Про скрутне матеріальне становище студентів на українських територіях, які входили до Другої Речі Посполитої є свідчення дописувача періодичного студентського видання в Чехо-Словаччині "Український Студент". Зокрема, у статті підкреслено, що ще до Першої світової війни українське студентство мало необхідність

додаткових заробітків для: сплати навчання, членських внесків в студентських товариствах та забезпечення власних потреб, зокрема, оплати житла. Однак у міжвоєнний період ситуація не покращилась, оскільки учасники українських студентських товариств, а особливо ті, які повернулись із таборів військовополонених чи були звільнені із в'язниць перебували у важкому економічному становищі через збільшення цін та вартості послуг, девальвацію грошей та зменшення можливостей для українських студентів знайти підробітки (Економічне становище..., 1923, с. 27).

Як зазначала діячка, саме недостатність фінансування стала чи не найголовнішим фактором стримування національно-культурницької діяльності українських студентських товариств Східної Галичини міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.). Наприклад, під час щорічної конференції Міжнародної студентської помочі, яку було зібрано з метою надання матеріальної допомоги студентам, які перебували в країнах, що потерпіли від війни, та українській молоді в еміграції, українська делегація складалась із 2 студентів та 1 доктора (С. Нижанківського): Р. Могильницького та Гриця Калюжного, які змушені були покинути конференцію за 5 та 2 дні відповідно через нестачу коштів, тому так і не мали змоги брати участь у всіх дискусіях та обговореннях конференції (Нижанківський, 1926, с. 24).

Зрозуміло, що для національно-культурницької діяльності, для відвідувань закордонних зібрань, просвітницької роботи, видання періодики українському студентству потрібні були кошти, тому учасники українських студентських товариств Східної Галичини вдавались до різного роду "зіркових" акцій, зокрема: просили у селян допомоги збіжжям, яке можна було продати, збирали кошти з коляди, великодніх гаївок, а також проводили збирання добровільних пожертв під час подомових обходів, на різних вечірках, під церквами, а також проводили благодійні збори на вечорницях, балах, концертах, театральних виставах, буфетах (Економічне становище..., 1923, с. 70).

У 1931 р. на засіданні бюджетної комісії Сейму у Варшаві М. Рудницька наголошувала на важливості дотримання прав українських студентів у можливості здобуття освіти у вищій українській школі, власному українському університеті: "Що торкається політики уряду в ділянці вищого шкільництва, то відомий є факт, що 6 мільйонів українського населення не має у Польщі ані одної вищої школи ... а десятки поважних учених, признаних закордонним науковим світом, мусять посвячувати своє знання і сили науковим осередкам поза власною національною територією..." (Дядюк, 1998, с. 475–476).

Ще в час перебування українських земель у складі Австро-Угорської монархії україно-польські відносини часто загострювались при спробі українських студентів боротись за створення у Львові Українського університету. Після входження західноукраїнських земель до складу Другої Речі Посполитої українське студентство Східної Галичини також не покидало надії здобувати вищу освіту українською мовою в Українському університеті. Українські студентські товариства, зокрема "Академічна громада", "Студентський союз", "Медична громада", найактивніше долучались до створення у липні 1921 р. на загальному студентському українському з'їзді у Львові приватного українського університету, який складався із трьох факультетів: філософського, правничого та медичного. Діяв заклад нелегально, оскільки польська влада не давала можливості створити легально діючий державний, власне український,

університет та не визнавала дипломів. Кошти на його утримання надходили як матеріальна допомога від американського та європейських урядів через українських студентів та інтелігентів-емігрантів. Проте, незважаючи на матеріальну підтримку, активну роботу українських студентських товариств зі збереження та розбудови університету, у 1925 р. нелегальний приватний український університет припинив існування (Мудрий, 1948, с. 16; 48).

Однак навіть тих студентів-українців, які вже навчались у державних університетах при входженні земель Східної Галичини до складу Польської Республіки, польська влада намагалась обмежити у їхньому праві. Мілена Рудницька наголошує, що навчальна діяльність студентів-учасників українських студентських товариств Східної Галичини міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.), зокрема на початку 30-х рр., була обмежена цілою низкою нових вимог до навчання, які висунула влада Другої Речі Посполитої до української студентської молоді. Однією з таких вимог, яка зазначалась парламентаркою як "ще один спосіб пересівати небажаних "національні меншини", були "лікарські оглядини", які подавали висновки про стан здоров'я студентів та абітурієнтів, який не завжди відповідав правді (Дядюк, 1998, с. 476). Також громадська діячка зазначає, що великий вплив на становище українських студентських товариств мали поділи студентів на "благонадійних" і "неблагонадійних". Власне, тих українських студентів, які брали участь у мітингах, зібраннях та висловлювали своє бачення на перебування українських земель у складі Другої Речі Посполитої, як "неблагонадійних" часто виключали з університетів (Дядюк, 1998, с. 477).

Мілена Рудницька у своїх промовах, які у часових рамках належали до 30-х рр., підтримувала ідеї українських студентських товариств, які обґрунтовували та поширювали заклики щодо самовизначення українського народу. Так, беручи слово на IV з'їзді Українського національно-демократичного об'єднання у 1932 р. парламентарка сказала: "З точки зору внутрішніх питань вважаю, що клич автономії не є реальним... Самостійність є явищем більш реальним, ніж автономія і самостійність скоріше здобудемо за автономію, бо автономії ніколи не дістанемо... Теперішня ситуація у Польщі така, що клич той не підходить" (Барбара, 2013, с. 215).

Захищала діячка не лише інтереси українського населення Східної Галичини, а вбачала у своєму призначенні підтримувати боротьбу всього українського народу за визволення від захоплення та об'єднання в одній державі. Саме тому Мілена Рудницька зверталась до міжнародної спільноти і для привернення уваги до голодуючого українства УСРР у 1933 р., однак не отримала підтримки та не була почута учасниками Ліги Націй. Проте вона не покине ідеї розповісти світові про тоталітарний режим у СРСР та геноцид українського народу – Голодомор 1932–33 рр. та висвітлить свою позицію щодо цього явища у праці "Боротьба за правду про Великий Голод" (Дядюк, 1998, с. 380–433).

У 1939 р. Східна Галичина була окупована радянськими військами і цей період теж буде описаний М. Рудницькою в листуванні з Осипом Назаруком: "Скажу Вам тільки одно, що 20 років боротьби з Польщею не втомили мене так, як 3 тижні "співпраці" з большевиками. Бо власне оця моя і "співпраця" була головною причиною, що мої нерви відмовили мені послуху... Коротко кажучи, я впала в такий нервовий стан, що передо мною стояли лиш два шляхи: втеча, або самогубство. Добрий Бог дозволив щасливо вирватися з большевицького пекла" (Дядюк, 1998, с. 590–591).

Вересень 1939 р. розпочався великим потоком біженців, які із центральних та східних воєводств Другої Речі Посполитої наповнювали Східну Галичину через вступ німецьких військ. Здебільшого заселяли біженців у приміщення учнівських та студентських гуртожитків, громадських та державних організацій (Луцький, 2006, с. 110). Початок Другої світової війни почав змінювати і до того доволі скрутне становище українського студентства. Ще більші зміни прийшли із вступом на територію Східної Галичини радянських військ, які одразу почали процеси адміністративних реформ, встановлення радянської влади, експропріацію майна та землі, націоналізацію та репресії проти духовенства, інтелігенції та всіх тих, хто виступав за самовизначення українського народу. Почалися переслідування учасників українських студентських товариств Східної Галичини, закриття товариств та відкритий терор, як, наприклад, "Процес 59-ти" над студентами Львівського університету (Луцький, 2006, с. 118). Про наслідки для національно-активного населення радянської окупації так підвела підсумки М. Рудницька: "...це банда розпряжена, здеморалізована, без усякої дисципліни, без пошани до того, що нам (і цілому культурному світові) святе і велике... Большевики своєю ізоляцією від Європи цофнули край (в тому й Україну) на 200 років взад... Ось страшні проблеми, перед якими стоїмо" (Дядюк, 1998, с. 595–596).

Дискусія і висновки

Отже, внаслідок дослідження промов відомої громадсько-політичної діячки та парламентарки Мілени Рудницької перед Сеймом Другої Речі Посполитої можна виокремити характерні риси, притаманні становищу та діяльності українських студентських товариств Східної Галичини міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.), зокрема: активна національно-культурницька діяльність, великий спектр ідеологічних орієнтирів, але гуртування навколо ідеї державотворення. У міжвоєнний період учасники українських студентських товариств зіштовхнулись із низкою факторів, які сповільнювали їх діяльність та боротьбу за самовизначення українського народу, серед таких можна виділити: внутрішню політику Другої Речі Посполитої, зокрема, акцію "паціфікації", процеси ополчення та обмеження доступу до якісної української освіти, ігнорування необхідності створення Українського університету, а також переслідування активістів українських студентських товариств, обшуки, виключення з навчальних закладів. Всі ці фактори супроводжувались економічними труднощами та зростанням міжнародної напруги перед Другою світовою війною. Однак М. Рудницька у своїй епістолярній спадщині пише про те, що остаточно зачинились українські студентські товариства Східної Галичини чи перевели свою діяльність у підпілля або вдались до еміграції саме через діяльність радянської окупаційної влади на досліджуваних територіях.

Постать М. Рудницької, яка відома не лише своєю боротьбою за жіночі права, а й піклуванням про шкільництво, парламентськими виступами, закликами до визнання Голодомору 1932–33 рр. як акту терору проти українців в УСРР до сьогодні є недостатньо дослідженою, однак невеликий аналіз її творчої спадщини у вигляді сеймових промов та окремих листів дає змогу підтвердити, що навіть у скрутні часи українські студентські товариства Східної Галичини посідали непере-

сичне місце у політичному та культурному житті українських земель міжвоєнного періоду (1918–1939 рр.).

Список використаних джерел

- Барбара, Л. (2013). Ідеологічні основи політичної діяльності Мілени Рудницької. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: Історичні науки*, 10, 207–217.
- Висоцький, Р. (2019). Паціфікація Галичини 1930 року. Документи : Т. 1. Видавництво Українського католицького університету.
- Гбец, М. (2018). Акція паціфікації 1930 р. в Східній Галичині у світлі львівської періодики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: історія України*, 6, 57–62.
- Гуменна, І. (2013). Роль Дарії Шухевич-Старосольської в поширенні науково-освітніх знань серед жіноцтва Східної Галичини кінця XIX ст. – першої третини XX ст. *Збірник праць XI Міжнародної молодіжної науково-практичної конференції "Історія науки, техніки та освіти" за темою "Розбудова дослідницького університету"*, 55–58.
- Дядюк, М. (Упор.). (1998). Мілена Рудницька: статті, листи, документи : збірник документів і матеріалів про життя, суспільно-політичну діяльність і публіцистичну творчість Мілени Рудницької. Львів.
- Економічне становище українських високих шкіл на землях, окупованих Польщею. (1923). *Український Студент*, 1–2, 67–78.
- Клименко, Н. (2017). До питання українського жіночого руху Галичини початку XX ст. в епістолярії Насті Грінченко (на матеріалі листів Насті Грінченко до батьків). *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, V(22), l.: 131, 14–17.
- Луцький, О. (2006). Львів під радянською окупацією. *Український визвольний рух : наук. зб.*, 89–118.
- Мудрий, В. (1948). Український Університет у Львові. Час.
- Нижанківський, С. (1926). Конференція Міжнародної Студентської Помочі. *Студентський Вісник*, 9–10, 23–29.
- Юрків, Ю. (2008). Українські жіночі організації Східної Галичини в міжнародному жіночому русі (1917–1939 рр.). *Україна–Європа–Світ*, 1, 48–52.
- Юхимюк, О. (2002). Польський закон про воєводське самоврядування 1922 р. *Вісник Львівського університету : Серія юридична*, 37, 179–183.

References

- Barbara, L. (2013). Ideological foundations of Milena Rudnytska's political activity. *Scientific journal of the M. P. Dragomanov NPU: Historical Sciences*, 10, 207–217 [in Ukrainian].
- Vysotskyi, R. (2019). The pacification of Galicia in 1930. Documents: T.1. Ukrainian Catholic University Publishing House.
- Hibiets, M. (2018). The pacification campaign of 1930 in Eastern Galicia in the light of Lviv periodicals. *Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka East European National University: History of Ukraine*, 6, 57–62 [in Ukrainian].
- Humenna, I. (2013). The role of Daria Shukhevich-Starosolska in spreading scientific and educational knowledge among the women of Eastern Galicia at the end of the 19th century. – the first third of the 20th century. *Proceedings of the 11th International Youth Scientific and Practical Conference "History of Science, Technology and Education" on the topic "Development of a Research University"*, 55–58 [in Ukrainian].
- Diadiuk, M. (Ed.). (1998). Milena Rudnytska: articles, letters, documents : a collection of documents and materials about the life, social and political activities and journalistic work of Milena Rudnytska. Lviv [in Ukrainian].
- The economic situation of Ukrainian higher schools in the lands occupied by Poland. (1923). *Ukrainian student*, 1–2, 105–112 [in Ukrainian].
- Klymenko, N. (2017). On the question of the Ukrainian women's movement in Galicia at the beginning of the 20th century. in Nastya Grinchenko's epistolary (based on Nastya Grinchenko's letters to her parents). *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, V(22), l.: 131, 14–17 [in Ukrainian].
- Lutskyi, O. (2006). Lviv under Soviet occupation. *Ukrainian liberation movement: science. coll.*, 89–118 [in Ukrainian].
- Mudryi, V. (1948). Ukrainian University in Lviv. Time [in Ukrainian].
- Nyzhankivskiy, S. (1926). International Student Aid Conference. *Student Bulletin*, 9–10, 23–29 [in Ukrainian].
- Yurkiv, Y. (2008). Ukrainian women's organizations of Eastern Galicia in the international women's movement (1917–1939). *Ukraine–Europe–World*, 1, 48–52 [in Ukrainian].
- Yukhymyuk, O. (2002). Polish law on vovoyoda's selfgoverning of 1922. *Visnyk Lviv Univ. Law Series*, 37, 179–183 [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 04.12.23
 Прорецензовано / Revised: 09.12.23
 Схвалено до друку / Accepted: 12.12.23

Iryna HUMENNA, Applicant, Senior Lecturer
ORCID ID: 0000-0001-5441-0249
e-mail: gumenna19@gmail.com
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine
State University of Infrastructure and Technologies, Kyiv, Ukraine

**FEATURES OF THE POSITION OF THE UKRAINIAN STUDENT SOCIETIES OF EASTERN HALICHINA
IN THE INTERWAR PERIOD (1918–1939)
THROUGH THE PRISM OF THE ANALYSIS OF THE SPEECHES OF MILENA RUDNYTSKA**

Background. *The interwar period (1918–1939) in Eastern Galicia was characterized by the politics of the Second Polish-Lithuanian Commonwealth, the influence of the international situation, and the struggle of the Ukrainian population for self-determination. During this period, Ukrainian student associations carried out active activities: from educational and cultural to nationally oriented work. Today, young people are also active participants in the processes of state formation, therefore, studying the national and cultural activities of Ukrainian student associations of Eastern Galicia, and, in particular, analyzing the conditions in which student associations operated, it is possible to single out the catalyzing and restraining factors encountered by the members of the associations in the conditions of the struggle for their rights and the creation of the Ukrainian state, to analyze how it affected the effectiveness of their efforts.*

Methods. *When carrying out a comprehensive review of Diet speeches and taking into account the features of the interwar period and the politics of the Republic of Poland, it is necessary to adhere to the principle of objectivity, especially when analyzing emotional speeches that touched on the political situation of the period under study, and to use a number of methods, in particular, general scientific, interdisciplinary and actually historical.*

Results. *The paper analyzes the Diet speeches of M. Rudnytska, a social and political figure, a member of the feminist movement, who was a member of the commission for foreign and educational affairs of the Polish Diet. The speeches highlighted events, the analysis of which makes it possible to assess the conditions of activity of Ukrainian student associations in Eastern Galicia and their impact on the attitude of student organizations. In the analyzed speeches, the active struggle for educational and cultural opportunities, the creation of the Ukrainian University, and the economic independence of student associations is noted. The article highlights the factors that most influenced the situation of the Ukrainian student movement and its activities. The support of the Ukrainian student associations of Eastern Galicia by public and political figures who represented the Western Ukrainian territories in the Diet, in particular, M. Rudnytska, is shown.*

Conclusion. *On the basis of the analysis of the Diet speeches of deputy M. Rudnytska, the characteristic features of the position of Ukrainian student societies of Eastern Galicia, the peculiarities of their activities in the interwar period (1918–1939) in the national and cultural life of the Ukrainian people are highlighted.*

Keywords: *Ukrainian Students Societies, Eastern Galicia, Milena Rudnytska, budget commission, national and cultural activities, pacification, Ukrainian University.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.